

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА, СЛУЖБА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

С. В. Савісько,
*аспірант Інституту проблем державного управління і місцевого самоврядування,
Національна академія державного управління
при Президентові України*

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті аналізуються взаємозв'язки та вплив основних факторів на процес формування ціннісно-сміслової парадигми державної служби України. Наведено їх перелік та охарактеризовано сутнісні властивості з метою кращого розуміння сутності ціннісно-сміслової складової державної служби України.

Визначено основні фактори, що справляють основний вплив на формування ціннісно-сміслової парадигми державної служби України, наведено загальну класифікацію видів взаємодії ціннісно-сміслової парадигми державної служби України з основними факторами, що впливають на її формування, окреслено проблему балансу між факторами, що впливають на формування ціннісно-сміслової парадигми державної служби України.

Ключові слова: держава, державна служба, цінності, ціннісно-сміслова парадигма, вплив, суспільство.

S. V. Savits'ko,

Post-graduate student, Institute of Problems of Public Administration and Local Government, National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine

KEY FACTORS OF INFLUENCE ON THE FORMATION OF VALUE-SEMANTIC PARADIGM OF CIVIL SERVICE OF UKRAINE

The article examines the connections and influence of the main factors for the formation of values and purpose paradigm of Civil Service of Ukraine (CSU). Is a their list and description of the main properties in order to better understanding of the value-semantic component of the CSU.

The main factors that have a significant influence on the value-semantic paradigm of CSU, a general classification of the types of interaction value-semantic paradigm of CSU with the major factors influencing its formation, defin on the problem of the balance between the factors that influence the formation of value-semantic paradigm of CSU.

Key words: government, civil service, value, value-semantic paradigm, society.

С. В. Савісько,

*аспірант Інституту проблем державного управління і місцевого самоврядування,
Національна академія державного управління при Президенті України*

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВОЙ ПАРАДИГМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

В статье анализируется взаимосвязь и влияние основных факторов на процесс формирования ценностно-смысловой парадигмы государственной службы Украины. Приведены перечень и характеристика их основных свойств для лучшего понимания сущности ценностно-смысловой составляющей государственной службы Украины.

Определены основные факторы, оказывающие существенное влияние на формирование ценностно-смысловой парадигмы государственной службы Украины, приведена общая классификация видов взаимодействия ценностно-смысловой парадигмы государственной службы Украины с основными факторами, влияющими на ее формирование, очерчена проблема баланса между факторами, влияющими на формирование ценностно-смысловой парадигмы государственной службы Украины.

Ключевые слова: государство, государственная служба, ценности, ценностно-смысловая парадигма, влияние, общество.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У переважній більшості наукових підходів щодо визначення ціннісно-сміслових характеристик державної служби України вона розглядається як невід'ємна частина держави, а отже і ціннісна основа її функціонування є в певному розумінні складовою частиною державної ціннісної основи. Таке стратегічне бачення державної служби не дає змоги повністю розкрити весь спектр завдань та функцій, які об'єктивно виконуються державною службою України, що не забезпечує ціннісного підґрунтя її повноцінного функціонування. Негативним моментом зазначеної ситуації є також відсутність усвідомлення, а отже й потреби в науковому дослідженні та розробці практичних методів управління розвитком об'єктивно повної ціннісної основи державної служби України.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових джерел та публікацій дає змогу констатувати, що проблема формування ціннісно-сміслові парадигми державної служби України є актуальною вже доволі тривалий час та досі залишається нерозв'язаною. Згадана проблема представлена в працях таких класиків світової філософсько-політичної думки, як Платон [1], Аристотель [2], Гегель [3], Н.Макіавеллі [4], Т.Гоббс [5] та ін. У науковій літературі робилося чимало спроб окреслити сукупність політико-управлінських цінностей, зокрема в роботах: В.Бакірова [6], В.Бакуменка [7], Р.Войтович [8], Ю.Кальниша [9], В.Князева [10], В.Козакова, В.Лугового [10], О.Радченко [11], А.Ручки [12], В.Скуратівського [13], Ю.Сурміна [9], В.Тертички [14] та ін.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є визначення та розкриття сутності впливу основних факторів на процес формування ціннісно-сміслові парадигми державної служби України.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Для досягнення поставленої мети пропонуємо розглянути державну службу в цілому як квазінезалежний елемент державно-суспільних відносин, що, у свою чергу, доповнюються відносинами індивідів у цій системі. В згаданій системі індивід виконує роль складової (будівельного матеріалу) як суспільства та держави, так і державної служби, що фізично є носієм власних ціннісних орієнтирів, які, у свою чергу, впливають як на сприйняття, так і на формування ними ціннісних основ відповідних елементів державно-суспільних відносин.

Виходячи з окресленої вище позиції спробуємо охарактеризувати основні фактори впливу та здійснити декомпозицію, які на нашу думку формують ціннісно-сміслову складову державної служби України. Пропонуємо розглянути шість основних різносутнісних впливів:

- 1) культурно-історичний;
- 2) суспільний;
- 3) регіональний;
- 4) державний;
- 5) особистісний;
- 6) зовнішньополітичний.

Така ієрархія не є випадковою та розкриває принцип сходження від найбільш до найменш інерційно стійких факторів впливу та зростанням їх динамічної спроможності до змін відповідно з низької до високої. Виняткове місце в наведеній вище ієрархії посідає позиція зовнішньополітичного фактора, що справляє опосередкований вплив на формування ціннісно-сміслові складові державної служби через п'ять попередніх позицій. Кожен з вищенаведених факторів, що впливають на формування ціннісно-сміслові складові державної служби України, розглядається нами не як самодостатній елемент, а як невід'ємна складова комплексного впливу всіх окреслених факторів, поєднаних між собою за принципом суперпозиції. Причому жоден з них не відіграє провідної ролі та не поступається значимістю іншим, і тому головним проблемним питанням як процесу суспільного розвитку взагалі, так і процесу формування ціннісних основ державної служби зокрема, на нашу думку, постає питання взаємної узгодженості та вибору оптимального балансу впливів цих факторів.

Вплив культурно-історичного фактора на формування ціннісно-сміслові складові державної служби зумовлюється насамперед суспільним сприйняттям підходів, прийомів та методів її функціонування та суспільного бачення її місця в ієрархії державно-суспільної взаємодії. Це сприйняття базується на історичному досвіді практичного застосування різних підходів, прийомів та методів в організації та функціонуванні державної служби і змін її фактичного місця в ієрархії державно-суспільної взаємодії. Найбільш контрастні ефекти таких змін зберігаються в суспільній пам'яті як культурні та професійні традиції, що повинні запобігати повторенню помилок та сприяти використанню кращих здобутків в організації та підходах до діяльності державної служби. Доречним буде навести вислів Платона щодо формування пріоритету державної політики в розвитку певної якості державної служби як резуль-

тату впливу, зумовленого культурно-історичним фактором: «Саме процеси формування професійної сфери та професіоналізації є показниками ступеня розвиненості суспільства, що виступають віссю культурно-історичного розвитку людської соціальної діяльності» [1].

Також слід зазначити, що в процесі державотворення і впровадження державної політики на різних рівнях управління постійно доводиться стикатися із застарілими поглядами на роль і місце апарату в управлінні державою, спробами встановити його верховенство в суспільстві [16]. Будь-які перетворення та модернізація державної служби України, а особливо її ціннісно-сислової основи, неодмінно повинні узгоджуватися зі стійкими та сформованими культурно-історичним шляхом уявленнями про неї всіх сторін державно-суспільної взаємодії та не повинні їм суперечити.

Цю думку поділяє і Ш.Ейзенштадт: модернізація в принципі неспроможна повністю подолати традиційність, яка в багатьох випадках визначає її перебіг та особливості. Тому слід свідомо використовувати традиції, включаючи релігію, для успішного проведення модернізації [17], знаходити при цьому необхідну для розвитку міру поєднання традиції та новації, збереження базових цінностей та сприйняття нових, повагу до минулого та орієнтацію на майбутнє [18].

Вплив історико-культурного фактора на формування та розвиток ціннісно-сислової складової державної служби в Україні неможливо ігнорувати, розробляючи ціннісні основи. Ще більшою помилкою буде прийняття цінностей державної служби, що суперечать традиційним та сформованим історичним шляхом уявленням про них. У цьому разі закладається довготерміновий конфлікт, що гальмуватиме розвиток державної служби і суспільства в цілому.

Вплив суспільства на формування ціннісно-сислової парадигми державної служби України можна вважати як їх взаємодією на ціннісному рівні. На наш погляд, саме ціннісний рівень визначає стратегічну перспективу подальшого розвитку як самої державної служби, так і процесу державно-суспільних відносин в цілому, що зумовлено її провідною роллю в них.

Схожої думки дотримується український учений В.Козаков, який досліджував питання формування системи цінностей державного управління в Україні: «Відомо, що ціннісні засади буття соціуму характеризуються надзвичайною стійкістю, їм невластиві стрімкі перетворення й зрушення. Адже систему суспільних цінностей механізми влади, напрацьовані поколіннями політиків й

адміністраторів, покликані скоріш закріплювати, ніж прагнути до інновацій та впровадження передового досвіду. Звичайно, традиції можуть порушуватися під впливом актуальної політики. Однак у цілому не що інше, як система політичних цінностей, кристалізує й тиражує зразки політичної поведінки. Тому навряд чи можна сподіватися на те, що навіть оптимальний перерозподіл функцій та повноважень між Верховною Радою, урядом і Президентом України (що саме по собі важливо і доцільно) спроможний запобігти конфліктам політиків, що стимулюють підвладні їм управлінські структури «перехоплювати» одна в одній управлінській повноваження, що прагнуть підпорядкувати силові структури держави своїм корпоративним інтересам, що схильні до публічного використання компрометуючих матеріалів, продажу державних посад, усунення конкурентів тощо» [19].

На нашу думку, визначальним чинником розвитку суспільної ціннісної основи є його позиціонування в системі державно-суспільних відносин. Позиція суспільства, або точніше, її бачення в зазначеній системі повинно мати атрибути константи та виконувати функцію своєрідного суспільного світогляду, що забезпечує можливість для свідомого програмування подальшого розвитку його ціннісних основ, що, у свою чергу, нерозривно пов'язуємо з формуванням ціннісно-сислової складової державної служби України також.

Вплив регіонального фактора на ціннісно-сислову складову державної служби України має унікальні особливості та високий ступінь усвідомлення в Україні на рівні як суспільства, так і на державному. Регіональна специфіка процесів державно-суспільної взаємодії має багаторічні історичні традиції. Вважаємо, що їх слід ототожнювати з регіональними суспільними групами, їх ціннісними особливостями, що, безперечно, наявні в сучасній Українській державі. Розглядаючи окремо суспільний і регіональний фактори впливу на ціннісно-сислову основу державної служби в Україні, слід зазначити, що суспільство України в цілому має стійкі спільні цінності, що не втрачають актуальності в будь-якому географічному регіоні України, та водночас інколи існують діаметрально протилежні погляди на шляхи і способи їх формування та використання. Вирішення цього завдання є своєрідним викликом для вітчизняної науки і тестом на зрілість і для політичної еліти, і для суспільства України в цілому. В контексті досліджуваної проблематики слід також наголосити на неприпустимості запозичених способів розв'язання аналогічних проблем, що використовувалися

в інших країнах та міждержавних об'єднаннях на кшталт Європейського Союзу. Доречним буде навести слова академіка І.Ф.Кураса про те, що західноєвропейський регіоналізм розвивається на тлі розвинутої економіки країн Європейської Співдружності, стабільної політичної системи і соціального консенсусу, тобто за умов, яких поки що немає в Україні. Далі він робить висновок, що «такий однозначний підхід був би некоректним з наукової точки зору і сумнівним – з політичної. В Європі, Північній Америці успішно діє регіоналізм співробітництва, у нас в абсолютизованому варіанті він може нині виявити себе переважно як регіоналізм конфліктогенний, відцентровий» [20].

Як видно з вищенаведеного, вирішення проблем державного управління та суспільної консолідації, пов'язаних з регіональними ціннісними особливостями, в сучасній Україні зводиться до їх усвідомлення через пошук чітких класифікацій та форм, що відповідатимуть та представлятимуть ціннісно-однорідні соціальні групи. Ці форми різні дослідники пропонують шукати в етнічній, культурній, економічній, соціальній, релігійній та інших площинах і їх різноманітних комбінаціях. Проте вважаємо слушними висновки відомого українського філософа та громадського діяча Михайла Драгоманова, в яких він звернув увагу на історико-географічні особливості різноцивілізаційного розвитку окремих територій України. На його думку, це вимагало особливого підходу: «в кожній з цих політичних областей прийоми суспільної діяльності були різними» [21].

На наш погляд, для організації управління факторами впливу регіонального ціннісного поля на формування ціннісно-сміслових основ державної служби України увагу слід зосередити не на утопічному пошуку та класифікації факторів, які дають змогу виокремити всі можливі унікальні якості регіональних суспільних груп (яких може виявитись безліч), а на пошуку та органічній імплементації в суспільне життя об'єктивно спільних ціннісних ідеалів та уявлень, яких стає з часом все менше. Така зміна вектору наукового пошуку розв'язання згаданої проблеми сприятиме швидкому отриманню наукових результатів при відносно обмежених ресурсах, що на нашу думку, дасть змогу примножити спільні цінності в регіональних суспільних громадах в Україні. Це, у свою чергу, приведе до суспільної консолідації та отримання певних синергетичних ефектів.

Вплив державного фактора на формування ціннісно-сміслових основ державної служби в Ук-

раїні має як формально, так і практично безпосередній характер взаємодії. Така особливість, на нашу думку, зумовлена ієрархічним порядком виникнення державної служби в процесі історичного розвитку державно-суспільних відносин. На сучасному етапі держава одноосібно задає прийнятні для себе ціннісні параметри державної служби та ініціює їх зміну відповідно до існуючої політичної ситуації. Така ситуація пов'язана з найбільш усвідомленою як у науковому світі, так і на рівні держави та суспільства проблемою відповідності цих ціннісних параметрів об'єктивним потребам суспільства, їх сприйняттям. На актуальності зазначеної проблеми наголошує в своїй роботі В.Козак: «стратегічною метою будь-якого політичного режиму є прагнення сформувати систему базисних цінностей і орієнтувати на них більшу частину суспільства. Якщо цінності політичного режиму стають мотивами діяльності – людина буде шукати й обов'язково знайде засоби (в тому числі управлінські) їх втілення. Якщо ж цінності, що декларуються в суспільстві, суперечать цінностям-мотивам, вони будуть лише інструментом для досягнення іншої, можливо, діаметрально протилежної мети» [22].

Як уже зазначалося, державна служба України є складовою держави, що зумовлює конфліктність її функціонування в процесі державно-суспільної взаємодії внаслідок її ціннісного перекоосу в бік держави.

Суто з функціонального погляду вважаємо прийнятним певне ототожнення державної служби як професійної діяльності з реалізації державної політики з державним управлінням як свідомим, практичним та організаційним впливом держави з метою досягнення відповідних політичних цілей. І в такому разі, на нашу думку, коректним буде твердження, що основним завданням державної служби з погляду держави є всебічне проникнення останньої в суспільство та підсилення власного сприйняття ним.

Саме таке розуміння функцій державного управління втілюється у політико-філософській системі Георга Гегеля. Рівень держави для нього означає не зовнішнє (силою примусу), а внутрішнє добровільне прийняття законів розуму: «держава є у собі й для себе розумною, ...це хід Бога у світі» [3].

Ураховуючи вищенаведене, можна спрогнозувати наступні етапи модернізації державної служби України:

– усвідомлення, насамперед державою та суспільством, нової якості завдань які повинні виконуватися державною службою;

– підвищення відповідальності державної служби та, як наслідок, виведення її з під впливу держави до рівня окремого повноправного суб'єкта державно-суспільних відносин;

– реформування та структурна реорганізація як самої державної служби, так і системи взаємовідносин «держава–державна служба–суспільство».

Слід зазначити, що ініціація вищенаведених етапів починається після усвідомлення та взаємного узгодження позицій і функцій державної служби між державою та суспільством, що, насамперед, відбувається на ціннісному рівні. На нашу думку, особливістю впливу держави на формування ціннісно-сислової складової державної служби є своєрідна «беземоційність», певний раціоналізм цього впливу на відміну наприклад від суспільного.

Наступним розглянемо фактор впливу особистості на формування ціннісно-сислової складової державної служби України. Головною особливістю впливу особистості є внесення нею високої частки ентропії в загальну ціннісну атмосферу державної служби. Нерідко в Україні трапляється така ситуація, коли за однакових умов особи, що є державними службовцями, виконують абсолютно протилежні за ціннісним змістом дії. На нашу думку, це зумовлено ціннісним вакуумом у системі державної служби, відсутність чітких ціннісних критеріїв змушує індивіда заповнювати ці порожні місця власними ціннісними установками, що не завжди відповідає інтересам державно-суспільних відносин.

У будь-якому разі неможливо залишити поза увагою людину як джерело непередбачуваності в будь-якій системі. Термін «людський фактор» широко вживають у науковій літературі. Вплив «людського фактора» має як негативний, так і позитивний характер, але спільною рисою в обох випадках є його потенційна здатність домінувати над процесом, здатність як значно підсилити ефективність або ступінь відповідності продуктів функціонування системи запланованим критеріям, так і кардинально змінити очікувані результати. Саме людина як індивід є основним джерелом ентропії будь-якої системи або плану дій, до яких вона долучена.

На сучасному етапі розвитку державної служби саме формування політичного вектору розвитку її ціннісних основ є визначальним. Сама політична діяльність все більше зміщується в суб'єктивну площину і частіше робиться наголос на особистих якостях її представників. Таким чином, вплив ціннісних установок особистості на ціннісні основи державної служби є надто важливою скла-

довою, що має обов'язково враховуватися в процесі модернізації державної служби, а наукові дослідження в зазначеному напрямі, на нашу думку, мають бути пріоритетними.

Фактор зовнішнього впливу на ціннісно-сислового складову державної служби зумовлений об'єктивним статусом України як частини загально-світового простору і, як наслідок, її свідомою або несвідомою взаємодією у всіх сферах державно-суспільного буття.

Як уже зазначалося, територія сучасної України в різні історичні періоди входила до складу різних держав і перебувала в ореолах різних культур, що є прикладом зовнішніх впливів, результати яких виражаються в певних особливостях розвитку державно-суспільних відносин відповідних територій України. На нашу думку, зовнішній вплив в усвідомленій та неусвідомленій формах безпосередньо та опосередковано залишає свій відбиток на історико-культурних, суспільних, державних та індивідуальних факторах, які відповідають і за формування й сприйняття інструментальних та термінальних ціннісних основ державної служби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз факторів, які впливають на формування ціннісно-сислової парадигми державної служби України, показав, що:

по-перше: різною є природа зазначених факторів, що належать до проблемних полів, які безпосередньо розглядаються в різних галузях науки та її міжгалузевих видах. Тому питання управління та осмислення об'єктивного впливу цих факторів при формуванні та розвитку ціннісних основ державної служби потребує комплексної взаємодії між наукою державного управління, філософією, соціологією, психологією, економікою, медициною тощо;

по-друге: кожен окреслений вид факторів має певний набір унікальних властивостей, що частково в тій чи іншій формі проявляться в сформованій ціннісно-сислової парадигмі державної служби України;

по-третє: специфічним є взаємозв'язок між факторами. Важливість одного фактора або окремої групи факторів відносно інших може бути лише умовною, оскільки всі вони в безпосередніх або опосередкованих формах взаємопов'язані. Взаємозв'язок цих факторів має складну нелінійну залежність та неоднорідну ієрархію;

по-четверте: композиція з домінуванням одного або кількох факторів, різним сутнісним змістом їх впливу не є єдиним «рецептом» отримання відповідних ціннісних параметрів, прийнятих

для державної служби. Багатоваріантність досягнення одних і тих самих ціннісних параметрів нескінченно велика, що забезпечують потенційну можливість адаптованості бажаних ціннісних параметрів державної служби до будь-якого оперативного стану ціннісного середовища державно-суспільної взаємодії;

по-п'яте: сформована ціннісно-сміслова парадигма державної служби повинна бути об'єктивно узгодженою з ціннісними полями як суб'єктів, так і об'єктів власної взаємодії. Слід додати, що під терміном «узгодженість» ми розуміємо таку властивість ціннісних орієнтирів державної служби України, за яких вони виконуватимуть функцію унікального елемента, частини загальної картини ціннісної атмосфери розвитку суспільства та держави;

по-шосте: складною є ієрархія взаємної узгодженості ціннісно-сміслової парадигми державної служби України. По суті, рівні зазначеної ієрархії, на нашу думку, можливо представити в такому вигляді: регіон, країна, наддержавний рівень та

Всесвіт. Зазначені рівні, точніше об'єктивна узгодженість ціннісно-сміслової парадигми державної служби з відповідним рівнем, безпосередньо вказує нам на потенціал розвитку державної служби в стратегічній перспективі за умови стабільності її ціннісної парадигми.

На нашу думку, пріоритетним завданням у процесі формування ціннісно-сміслової складової державної служби України є не стільки класифікація та визначення найвагоміших факторів, що впливають на зазначений процес, скільки розробка механізму узгодження цих факторів між собою на основі взаємодії між ними в безконфліктній формі. Оскільки кожен фактор, що впливає, є виявом об'єктивної реальності, то вважаємо, що логічним буде розглядати його вплив як інформаційне доповнення, яке сприяє формуванню ціннісно-сміслової парадигми державної служби України в максимально гармонійній формі, що легко інтегрується в ієрархічно вище ціннісне середовище державно-суспільної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Платон. Государство [Электронный ресурс] / Платон // Собрание сочинений : в 4 т. – М. : Мысль, 1994. – Т. 3. – 654 с. – Режим доступа : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000418/st010.shtml>
2. Аристотель. Политика / Аристотель // Собр. соч. : у 4 т. – М. : Мысль, 1984. – Т. 4. – 570 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Философия права : пер. с нем. / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Мысль, 1990. – 524 с.
4. Макиавеллі Н. Державець / Н. Макиавеллі // Філософія політики : хрестоматія : у 4 т. / авт.-упоряд. В. П. Андрущенко та ін. – К. : Знання України, 2003. – Т. 1. – С. 259–265.
5. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Томас Гоббс ; [Т. Польська (наук. ред.), Р. Димерець (пер. з англ.)]. – К. : Дух і Літера, 2000. – 600 с.
6. Бакиров В. С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора / В. С. Бакиров. – Х. : Вища шк., 1988. – 152 с.
7. Державне управління : словник-довідник / уклад. : В. Д. Бакуменко та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
8. Войтович Р. Особливості реалізації державної кадрової політики України в умовах глобалізації / Р. Войтович // Ефективність державного управління та управлінських кадрів в умовах змін : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – С. 456.
9. Кальниш Ю. Г. Соціальні й гуманітарні проблеми сучасного українського націотворення та шляхи їх розв'язання / Ю. Г. Кальниш, Ю. П. Сурмін // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / ред. кол. : С. М. Серьогін та ін. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 4 (18). – С. 9–19.

References

1. Platon. Hosudarstvo. / Platon // Sobranye sochyneny v 4 t. – T. 3. [Elektronnyy resurs] – M. : Mysl', 1994. – 654 s. – Rezhym dostupa : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000418/st010.shtml> [Platon. State. / Platon // Collected Works in 4 volumes]
2. Arystotel'. Polytyka // Sobr. soch. : V 4 t. – M. : Mysl', 1984. - T. 4. - 570 s. [Aristotle. Policy // Collected Works in 4 volumes]
3. Hehel' H.V.F. Fylosofiyya prava: Per. s nem. – M.: Mysl', 1990. – 524 s. [Hegel G.W.F. Philosophy of Law]
4. Makiavelli N. Derzhavets' // Filosofiya polityky: Khrestomatiya: U 4 t. / Avt.-uporyad. V.P.Andrushchenko ta in. – K.: Znannya Ukrayiny, 2003. – T. 1. – S. 259 - 265. [Machiavelli N. statesman // Political Philosophy: Readings: In 4 Volumes]
5. Hobbs T. Leviafan, abo Sut', budova i povnovazhennya derzhavy tserkovnoyi ta tsyvil'noyi / Tomas Hobbs [T. Pol's'ka (nauk.red.), R. Dymereť (per.z anhl.)] – K. : Dukh i Litera, 2000. – 600 s. [Thomas Hobbes Leviathan, or essence, structure and powers of the state church and civil]
6. Bakyrov V.S. Tsennostnoe soznanye y aktyvyzatsyya chelovecheskoho faktora. – Kh.: Vyshcha shk., 1988. – 152 s. [Bakirov V. Value consciousness and activation of the human factor.]
7. Derzhavne upravlinnya: Slovn.-dovid. / Uklad.: V.D.Bakumenko ta in.; Za zah. red. V.M.Knyazyeva. – K.: Vyd-vo U ADU, 2002. – 228 s. [Public administration: Dictionary]
8. Voytovych R. Osoblyvosti realizatsiyi derzhavnoyi kadrovoyi polityky Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi // Efektyvnist' derzhavnogo upravlinnya ta upravlins'kykh kadriv v umovakh zmin: Zb. nauk. pr. - K.: Vyd-vo NADU, 2005. - S. 456. [Voytovych R. Implementation details of personnel policy of Ukraine in the context of globalization]
9. Kal'nysh Yu.H., Surmin Yu.P. Sotsial'ni y humanitarni problemy suchasnoho ukrayins'koho natsiotvorennya ta

10. Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. Стан і перспективи розвитку політичних наук : матеріали круглого столу, Київ, 13 квіт. 2001 р. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 264 с.
11. Радченко О. Влада і вибори: інституційна взаємодія в демократичному суспільстві : [монографія] / О. В. Радченко – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. – 244 с.
12. Ручка А. А. Социальные ценности и нормы / А. А. Ручка. – К. : Наук. думка, 1976.
13. Скуратівський В. Гуманітарні, соціальні та економічні пріоритети інноваційного розвитку України / В. Скуратівський // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 378.
14. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка. – К. : Вид-во «Основи», 2002. – 750 с.
15. Професіоналізація державної служби / Л. Г. Штика, Н. О. Бондарчук, Л. М. Гогіна, З. Н. Номанова. – К. : НАДУ, 2008. – 36 с.
16. Історія державної служби в Україні : у 5 т. / за ред. Т. В. Мотренка, В. А. Смолій. – К. : Ніка-Центр, 2009. – Т. 2. – 511 с.
17. Eisenstadt S.N. Comparative civilizations and multiple modernities : [a coll. of essays] / by S. N. Eisenstadt. – Leiden; Boston : Brill, 2003.
18. Пантин В. Волны и циклы социального развития: цивилизационная динамика и процессы модернизации / В. И. Пантин. – М. : Наука, 2004. – 246 с.
19. Козаков В. Політична еліта: особливості суб'єкт-об'єктної взаємодії формування системи цінностей державного управління в Україні [Електронний ресурс] / В. Козаков // Державне управління: теорія та практика. – 2005. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2>
20. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Ф. Курас. – К. : [б. в.], 2004. – С. 202.
21. Історія української Конституції / Українська правнича фундація [Анатолій Гнатівич Слюсаренко (упоряд.), Микола Володимирович Томенко (упоряд.)]. – К. : Право, 1997. – 464 с.
22. Козаков В. Становлення та розвиток соціально-ціннісних засад державного управління в Україні : дис. ... д-ра наук держ. упр. : 25.00.01 / Козаков В. М. – К., 2008. – 446 с.
- shlyakhyikh rozv'yazannya // Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya: Zb. nauk. pr. / Red. kol.: S.M.Ser'ohin ta in. - D.: DRIDU NADU, 2004. - Vyp. 4 (18). - S. 9-19. [Kalnysh Y.H., Surmin Y.P Social and humanitarian problems of the modern Ukrainian nation-building and Solutions]
10. Kontseptual'ni zasady reformuvannya politychnoyi systemy v Ukraini. Stan i perspektyvy rozvytku politychnykh nauk: Materialy "kruhloho stolu" , m. Kyiv, 13 kvit. 2001 r.: Nauk. vyd. / Za zah . red. V.I.Luhovoho, V.M.Knyazyeva. - K.: Vyd-vo U ADU, 2001. - 264 s. [Conceptual foundations of the political system in Ukraine. Status and Prospects of Political Science: Proceedings of the "round table", Kyiv, 13 apr. 2001]
11. Radchenko O. Vlada i vybory: instytutsiyna vzayemodiya v demokratychnomu suspil'stvi: [monohrafiya]. / O. V. Radchenko. – Kh. : Vyd-vo KharRI NADU iMahistr, 2006. – 244 s. [Radchenko A. Power and Elections: Institutional interaction in a democratic society [monograph].]
12. Ruchka A.A. Sotsyal'nye tsennosti y normy: – K.: Nauk. dumka, 1976. [Ruchka A.A. Social values and norms]
13. Skurativs'ky V. Humanitarni, sotsial'ni ta ekonomichni priorytety innovatsiynoho rozvytku Ukrainy // Visn. U ADU . - 2003. - # 2. - S. 378. [Skurativsky V. Humanitarian, social and economic priorities for innovation development of Ukraine]
14. Tertychka V.V. Derzhavna polityka: analiz ta zdiysnennya v Ukraini. - K.: Vyd-vo "Osnovy", 2002. - 750 s. [Tertychka V. V. Public policy analysis and implementation in Ukraine]
15. Professionalizatsiya derzhavnoyi sluzhby [Tekst] / Shtyka L.H., Bondarchuk N.O, Hohina L.M., Nomanova Z.N. – K.: NADU, 2008. – 36 s. [Professionalization in Civil Service]
16. Istoriya derzhavnoyi sluzhby v Ukraini / U p'yaty tomakh. T.2. / za red. T. V. Motrenko, V. A. Smoliy. - K. : Nika-Tsentr, 2009. – 511 s. [The history of public service in Ukraine / in five volumes. Vol.2]
17. Eisenstadt S.N. Comparative civilizations and multiple modernities : [a coll. of essays] / by S. N. Eisenstadt. – Leiden; Boston : Brill, 2003.
18. Pantyn V. Volny y tsykly sotsyal'noho razvytyya : Tsyvylizatsyonnaya dynamyka y protsessy modernyzatsyy / V. Y. Pantyn. – M. : Nauka, 2004. – 246 s. [Pantin V. Waves and cycles of social development: Civilizational Dynamics and processes of modernization]
19. Kozakov V. Politychna elita : Osoblyvosti sub"yekt-ob"yektnoyi vzayemodiyi formuvannya systemy tsinnostey derzhavnoho upravlinnya v Ukraini // Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka. - 2005. Rezhym domtupu: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2> [Kazakov V.The political elite: Features of subject-object interaction the formation of the system of values of public administration in Ukraine]
20. Kuras I.F. Ethnopolitohiya. Pershi kroky stanovlennya. – K., 2004. – S. 202. [Kuras I.F.Ethnopolitical. The first steps of becoming]
21. storiya ukrayins'koyi Konstytutsiyi / Ukrayins'ka pravnycha fundatsiya [Anatoliy Hnatovych Slyusarenko (uporyad.), Mykola Volodymyrovych Tomenko (uporyad.)] – K. : Pravo, 1997. – 464 s. [History of the Ukrainian Constitution / Ukrainian Legal Foundation]
22. Kozakov V. Stanovlennya ta rozvytok sotsial'no-tsinnisnykh zasad derzhavnoho upravlinnya v Ukraini / V. M. Kozakov. – dys. ... d-ra nauk derzh. upr. : 25.00.01– K., 2008. – 446 s. [Kazakov V. The formation and development of socially-valuable principles of public administration in Ukraine]